LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Vilhelm Gustavsson, Lilla Horn, Persnäs, född 1845. Mångbetrodd kommunalman. Fadern bonde och innehavare av samma gård som Vilhelm Gustavsson sedan övertog, och som äges av G:s brorson Ernst Johansson. G. har i all sin tid varit bosatt i Lilla Horn, Persnäs, och på den gård, där han nu bor i en flygelbyggnad på gårdsplanen som undantagsman.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2 h.

Lin och linberedning.

Det var mycket olika förr och nu. Om en bara tänker på, att en inte köpte sina kläder eller tyg till kläder på den tiden. Då sådde varenda bonde lin. Jag hade lin ända frampå 70-talet. Jag gifte mig 67 och hade lin länge sen jag blivit bonde. Men det var sånt besvär med linet, att jag inte ville ha det. Först skulle det tas av och knippas ihop och läggas kring stenmurarna för att torka. Så skulle det bråtas och bastas. När det bastades, skulle det vara så hett och så rökigt, för det fanns ingen skorsten i huset, där man höllS och bastade. Därför fick man ha särskilda bastkäringar, som kunde stå ut med all röken. De bästa basthusen var av trä, men det fanns också basthus av sten. Ett basthus fanns kvar i Lilla Horn tills för inte så länge sedan.

Bland linet växte en växt, som kallades för döner. Det såg ut som lin, men det måste man noga plocka av det riktiga

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3 J.

linet, för det blev inga tågor av det.

När det bråtades, blev det över något, som kallades skäktefall. Det spann käringarna och gjorde skjortor och sånt av. Jag hade inte haft någon sådan skjorta ända till jag var 7 år, tror jag, för det fanns bomullsgarn också att köpa. Men så vävde mor min två stycken åt mig utav sådant där skäktefallsgarn. Men det var omöjligt för mig att ha en sån skjorta på mig. Det stack så illa överallt. Mor min skulle vara renlig, så att vi bytte skjorta var vecka och dom skjortorna vi haft hängdes upp på en stång på vinden. När jag hade fått på mig den där skjortan av skäktefall, så kunde jag inte låta bli att springa opp på vinden i stället och ta på mig en av de smutsiga, som var där, i stället. När vi satt och åt, hade vi en stor skål gröt mitt på bordet, och när jag skulle ta med min sked i skålen fick far min se den andra skjortan sticka fram under skäktefallsskjortan. Jag fick mig en hurring, så jag åkte av stolen och blev tillsagd att gå och ta av mig den. "Det får bli vad det vill, men det blir min död, om jag ska ha den skjortan", sa jag, och hur det gick, så slapp jag och mor min gav bort skäktefallsskjortan till en gammal käring, som kunde ha den till särk.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
4 4.

Arbetslönerna.

Med arbetspriser var allt olikt förr mot nu. Jag hade en gammal båtsman, som bodde på mina ägor, och han gick dagsverken hos mig för 25 öre om dagen. Senare höjdes betalningen, och han fick 50 öre om dagen, men det tyckte han också var storartat betalt.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

2)

Råg.

Beträffande sädesslag så odlades förr som nu mest råg. Förr hade dom bara vårråg, som kallades för värling, men sedan skaffade dom Gottlandsråg, det var råg, som skulle sås på hösten, och den såddes alltid Magnusdagen. Det var tidigt, men det var noga att det skulle ske så tidigt för att rågen riktigt skulle hinna slå rot, innan vintern kom med all snön. Handlarna tog hem laster med råg från Gottland och så fick man köpa hos dem. Söderlund i Melböda tog varje vår hem en skuta med råg från Gottland, och jag körde många gånger till Böda och köpte. Sen brukade vi ibland här i Persnäs fara till Högby och Böda och byta råg med bönderna där, för det blir bättre med rågen, om man byter råg som vuxit på örjorden(?) här mot råg, som vuxit på sandjorden uppe i Högby, och så sättes Högbyrågen här.

Värling. Gottlands-råg.

Tre par oxar och tre hästar hade far min här på går-

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

den. Oxarna gingo för ådern, och hästarna användes aldrig till det. När en sått råg, skulle alltihop ådras ner med träåder för att säden skulle komma djupt och inte rötterna skulle ligga oppe i ytan, när snön kom. Somliga bara harvade ner rågen, men de ansågos för slarviga, och dess råg stod sig aldrig så bra när kölden kom.

Till harvarna skulle man alltid ha tornpinnar (pinnar av hagtorn). Harven.

På höstarna var man ute och högg torn och då högg man upp grenarna i lämpliga längder och körde hem dem för att under vintern göra harvpinnar av dem.

Skriv endast på denna sida!

Persnäs sn., Öl. 1293 N. Lindell 1926

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
77.

Tröskning.

I min barndom tröskades med slaga. I några större gårdar fanns det byggda tröskverk, fasta, som inte kunde flyttas från platsen. Så när jag var ung, började man med flyttverk. På far mins gård tröskades emellertid länge med slaga, men det var ett tröttsamt och besvärligt arbete, så att jag tyckte aldrig om det. "Det får bli vad det vill", sa jag, "men när jag får litet eget, skall jag skaffa mig först ett tröskverk, så att jag slipper det där otäcka slagtröskandet." - "Du, din lathund", sa far min till mig,"du får nog aldrig varken tröskverk eller något annat."
Tröska med slaga fick man hålla på med hela vintrarna.

I prästgården hos prosten Amnell brukade sådana, som inte hade någon egen jord, få tröska för spann. Det tillgick så, att dom fick var 5:te eller 6:te tunna, som dom tröskade - jag kommer inte så noga ihåg vilket.- Tröska för spann,

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
8

4) 1

När man hade tröskat och skulle föra undan säden gjorde man på följande sätt, för att skilja de olika goda sädes-sorterna från varandra: Man ställde sig vid logens ena sida vid en glugg och fick noga lägga märke till, att vinden låg in just genom den gluggen, ty sedan kastade man säden längs hela logen, och utav vinddraget fördes säden så längs hela logen. Den bästa säden, som var tyngst, flög då längst,och den sämsta, som kallades småsäd, fläg inte alls långt utan stannade närmast den, som kastade. På så sätt kunde man skilja den finaste säden ifrån den sämre men det fick lov att vara en säker hand för att kunna kasta säden så att det gick, som jag nu beskrivit. /

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9 9.

5 1

Sädens användning och beredning.

Råg sålde jag från gården, men vete hade jag bara till husbehov, och aldrig i mitt hus köptes det något vetemjöl. Halvannan tunna vete om året brukade jag fara över till fastlandet med, till Em, där de har en vattenkvarn,och malde det där. Mycket vetebröd användes inte. Det var mest vid jularna. Hos prostens använde dom vetemjöl, och prostinnan brukade baka gorån. Då kom hon ner från prostens till oss här i Horn och malde mjöl på vår handkvarn. Det var två stenar, som det krossades mjöl emellan, och som drevs genom ett handtag. Sådana handkvarnar kallades Piner.

1

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10 10.

6/

Ölandshästar.

Små Ölandshästar användes. De voro små, men sega, och kunde uthärda mycket. Hela vintern gingo de ute men kommo ibland fram till ladugårdarna för att få litet hö. De voro inte skodda utan gingo barfota. Men när redskapen förändrades och blevo tyngre, måste man också byta om hästar.

/

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
11

Bröllopsfärden.

När folket vid bröllop förr färdades till kyrkan, red dom i brudföljet till kyrkan. Då brukade dom vara beväpnade och lade av sina vapen i vapenhuset . Det är därför, som det kallas vapenhuset, fast vi i alla tider kallat det våkenhus i stället.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12 12.

Läsmöten.

Vid läsmötena förr hölls det först upprop så att prästen fick se, om alla i byn var närvarande. Var det då någon, som inte var tillstädes, skickade prosten byordningsmannen efter honom. Så fick en läsa innantill och så blev en förhörd i katekes. Var en svag i sin kristendom då, blev han hindrad att gå till Herrens nattvard.

Öland
Persnäs sn
uppt. A. Lindall
-"- år 1928

1293

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13/8.

Prästhistoria.

På tal om präster, så läste Sandgren, han som var komminister i Föra och blev kyrkoherde nere i Sandby sedan, en gång en kungörelse från predikstoen, och i den stod det, att det var till salu på en auktion: "Bord och stollar", och stolar var stavat med två l. Sandgren läste förstås stollar och la till: "Men det blir det väl inte förrän fram åt eftermiddan, kan jag tro." Det blev han varnad i domkapitlet för.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
14 1/1

Skolgång.

När jag gick i skolan här i Persnäs, var vi 120 barn, som kantorn hade på en gång. Då fick en läsa i bibeln, katekesen och biblisk historien, inga andra böcker. Räkna fick man göra i en sandbänk, och när en räknat slut, kom en montör och såg efter, att det var rätt, och sköt över en skiva över sanden, så att man kunde börja på nytt igen.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
15 15

Kloka käringar, som kunna läsa bort värk.

Uppe i Södvik fanns i min ungdom en käring, som kunde läsa bort värk, särskilt tandvärk, och då gjorde hon så, att hon skrapa med en spik runt den sjuka tanden och så läste hon över spiken och slog in spiken i ett träd. Då blev man fri från tandvärken.

I Lilla Horn fanns det också i min ungdom en gammal käring, som hette Per Månsa. Jag fick ont i en finger en dag. Det bulnade och värkte, så det var rent omöjeligt till att härda ut, så jag gick till Per Månsa och frågade: "Är det sant, som di säger, att du kan läsa bort värk?" - "Å, det är det väl inte", sa hon, "men jag kan väl försöka." Se hon ville inte tillstå det rejält, för då trodde dom, att kraften gick bort. Så tog hon och läste över fingret, men jag kommer inte ihåg, vad hon läste för något, och så sa

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16 16.

hon:"Nu kommer det att värka värre än förut en stund, men det gör ingenting, för framåt tolvtiden skall det vara över." Och det tog till att värka i fingern, men när klockan blev bortåt 12, så var det rätt som fingern hade blitt död, för värken stannade opp i ett slag. Och sedan kände jag aldrig till någon värk mera, och nog för jag tror, att di kan bota sådana där saker lika bra som läkare, för det var en gång, när jag var ung, när jag också fick ont i ett finger, och det värkte, så det var inga händer(2) med det, utan jag fick sätta mig på skjutsen och köra ner till Borgholm för att gå till doktorn. När jag kom mitt för bränneriet nere vid Borgholm, så mötte jag dokter Arén, som kände mig förut, så han stannade och frågade, vart jag skulle ta vägen. Jag talade om, att jag fått ont i en finger, och då sa han:"Jag ska på förlossningshjälp till Löt, men får jag se på fingern." Och jag visade honom den, och då tog han upp en kniv ur fickan och skar tre snitt i fingern och så sa han: "Kör ner till sköterskan och få litet gröt på fingern, och kom sen ner till mig om 14 dar, så blir det nog bra." Men när jag kom ner till doktorn 14 dar därefter, så var det något vitt, som stack opp ur såret, och jag sa:"Nu har doktorn skurit av knäppsenan." Det påstod han ju, att han inte hade gjort, men det fick jag nog se sedan, för sedan kunde jag aldrig böja fingern, så han skar nog av knäppsenan, när han skar i mitt finger utanför bränneriet vid Borgholm.

Skriv endast på denna sida!

Öland
åkerbo ht
Persnäs sn
Mjöd 1928

1293

Mjöd av Mrs Lindell
Högby
Ocr av Gustavsson Vilh
för 1845

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17

Bjärar (harar).

Di talar om bjärar, som dissar korna, och tror, att det är gamla käringar, som sänder ut dom för att skaffa sig mjölk, men det är inte annat än riktiga harar. - Dom kom till mig en gång och sa, att en bjäre hade varit framme och mjölkat korna, och di hade sett en hare, som jämt var i följe med korna. Jag tog bössan och gick ut och sköt haren, och det var nog en riktig hare. Näh, det är så, att hararna får för sig att gå och dissa korna och sedan har det kommit ut, att det finns trollharar eller bjärar, γ en sats saknas men det är nog riktiga harar i stället. Jag har obsalverat flere gånger, att harar gärna går i följe med korna, så det är kanske inte så ovanligt.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18 18.

"Skämma" hästar.

Att det fanns folk, som kunde "skämma"både folk och kräk, det har ju en alltid hört. På Borgholms marknad en gång blev jag halvt om halvt ovän med en, och han sa, att han skulle "skämma" hästen för mig. Men jag sa:"Du får läsa över hästen så mycket du vill och göra vad annat du vill, men du får inte ge in en nåt, för då får du smörj." Jag tror mest det är på det sättet di skämmer, att di ger in kräkena något särskilt. Annars har di för sig, att tvedissar kan sånt där mer än andra, skämma kräk och sånt. Tvedissar.

Tvedissar, det är sådana, som modern en gång har vänt av med att dia, men som sedan blir sjuka eller så, så att hon en gång till får vänja dom med att dia. Dom kallas för tvedissar, och dom tror folk om att kunna litet mer än andra.

Per Anders Ant här i Lilla Horn han visste om och kunde sånt där han. Men nu är han död för länge sedan.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
19

7 / De fattiga.

När jag blev bonde och kom med lite i socknen, så gick fattigvården till på det viset, att det var uppbörd två gånger om året på säd och kött, och då skulle varje bonde alltefter hans gård var stor till, lämna in ett visst kvantum säd och fårkött till sockenmagasinet och därifrån delades det ut till de fattiga.

Men så gick det året om en hel del fattigt folk omkring och tiggde. Det var mycket fler fattiga då än nu, och det var inte en dag utan det kom alltid någon och tiggde. Så fanns det i byn någonting, som kallades för klampen. När en fattig kom till en gård och hade med sig den s.k. klampen, fick bonden inte neka att ta emot honom. Kom det så en till till samma gård, fick han i sin tur ta klampen och vandra till nästa gård, där dom inte fick neka att ta emot honom. På så vis ordnades fattigvården, och klampen vandrade omkring, och i nästan var gård fanns det någon

Klampen.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

20 20.

fattig att ta hand om. Men kom det mer än en till varje gård, fick den sistkomne ta klampen och vandra vidare.

Skriv endast på denna sida!